

ного університету "Острозька академія". Серія "Економіка": збірник наукових праць / ред. кол.: І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Острог: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2014. – Випуск 25. – С. 31–36.

11. Салій І. Американський та європейський шляхи соціального підприємництва [Електронний ресурс] / І. Салій // Громадський простір.

– 2013. – 19 березня. – Режим доступу: <http://civicua.org/news/view.html?q=1991219>

12. Салій І. "Соціалізм – той же бізнес, а соціальність – його конкурентна перевага" [Електронний ресурс] / І. Салій.

13. С. Голубев // Громадський простір. – 2013. – 15 березня. – Режим доступу: <http://civicua.org/news/view.html?q=1989250>

Надійшла до редколегії 02.12.14

Н. Игнатович, канд. экон. наук, доц.,
В. Гура, канд. экон. наук, ассист.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Рассмотрены теоретические и прикладные аспекты формирования и реализации концепции социального предпринимательства в мировой экономике. Выделены основные признаки социального предпринимательства. На основе обобщения зарубежного опыта осуществления социального предпринимательства определены ведущие формы его организации, в частности, неприбыльные негосударственные организации, бизнес с социальной миссией, социальные кооперативы, а также приоритетные сферы и основные направления современного развития. Исследованы особенности государственной поддержки социального предпринимательства в различных странах мира.

Ключевые слова: социальное предпринимательство, социальные предприятия, благотворительность, неприбыльные негосударственные организации, бизнес с социальной миссией, социальные кооперативы.

N. Ignatovych, PhD in Economics, Associate Professor,
V. Gura, PhD in Economics, Assistant Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

FOREIGN EXPERIENCE OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP DEVELOPMENT

The theoretical and applied aspects of forming and realization conception of social entrepreneurship are considered in the world economy. The main features of social entrepreneurship are distinguished. On the basis of generalization foreign experience of social entrepreneurship realization are certain its organization leading forms, in particular, unprofitable private organizations, business with social mission, social co-operatives, and also priority spheres and basic directions of modern development. The features of social entrepreneurship state support are investigated in the different countries of the world. Differences between European models and The USA model of social entrepreneurship are shown, pointed reasons of these differences. Foreign experience of social entrepreneurship is very important for Ukrainian social enterprises development. In unstable political situation and in period of financial crisis with production reducing and high inflation only social entrepreneurs can make economy conditions better. Also there is pointed the important role of legislative power for creating favorable conditions.

Keywords: social enterprise, social enterprises, charity, unprofitable private organizations, business with social mission, social co-operatives.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2015; 12(165): 25-30

УДК 338.246

JEL L26

Л. Кот, канд. экон. наук, ассист.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИРОДУ І СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Проаналізовано природу та основні підходи до визначення соціального підприємництва, причини стрімкого розвитку соціального підприємництва в країнах світу та в Україні зокрема, окреслені характерні риси соціального підприємництва. Визначено основні відмінності традиційної підприємницької діяльності, соціального підприємництва та благодійної діяльності, а також відмінності соціального підприємництва та соціально відповідального бізнесу. Встановлено, що соціальне підприємництво являє собою якісно новий підхід до вирішення соціальних проблем та проявляє себе як стійку тенденцію подальшої соціалізації бізнесу в нових умовах. Розглянуто основні сфери діяльності та напрями соціального підприємництва, зокрема встановлено, що, зважаючи на досвід розвинених країн, соціальне підприємництво може бути представлене майже в усіх галузях економіки, як, наприклад, охорона здоров'я, соціальний захист, роздрібна торгівля тощо. Проаналізовано іноземний досвід фінансової підтримки соціального підприємництва. Так, з метою подолання обмеженості коштів, що спрямовуються на соціальні інвестиції, в останні роки були збільшені зусилля щодо фінансування соціальних підприємств, а саме були створені інститути, покликані допомагати більш ефективно розподіляти капітал в соціальній сфері аналогічно традиційним ринкам капіталу. Виявлено роль і значення соціального підприємництва в Україні, розвиток якого сприяє створенню робочих місць і нових форм підприємництва та зайнятості, що, в свою чергу, пом'якшує соціальну напругу.

Ключові слова: підприємництво, соціальне підприємництво, соціально відповідальний бізнес, благодійна діяльність.

Вступ. Останнім часом все більше уваги приділяється вирішенню соціальних питань, оскільки саме соціальна стабільність суспільства свідчить про рівень успішності держави, її економічної і політичної культури.

Однією з головних причин стрімкого розвитку соціального підприємництва є те, що сучасні економічні системи не забезпечують справедливого розвитку суспільства і, як наслідок, повною мірою не вирішують проблем безробіття, соціального розшарування населення, низької якості життя пенсіонерів, людей з обмеженими можливостями та багато інших. Благодійні структури, як правило, отримуючи нерегулярні надходження із зовнішніх джерел, є малоефективними і не можуть оперативно і повному обсязі вирішувати потреби населення. Саме тому, думка щодо використання підприємницьких

підходів з метою вирішення соціальних проблем знаходить багато прихильників.

Однак, незважаючи на стрімкий розвиток соціального підприємництва та уваги науковців до такого відносно нового соціально-економічного явища, що поєднує соціальну місію організації з притаманною бізнесу дисципліною, в літературі немає однакового розуміння сутності соціального підприємництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розвиток соціального підприємництва в сучасному світі є надзвичайно важливим питанням, саме тому дослідженню сутності соціального підприємництва та його розвитку присвячено чимало наукових праць як іноземних, так і вітчизняних науковців. Серед вітчизняних науковців можна виділити З.Галушку, І. Мазур, Н.Супрун, В. Сизоненка та ін. У зарубіжних наукових працях про-

блеми розвитку соціального підприємництва досліджуються в роботах таких науковців, як Г.Діза, Дж.Мейр, І.Марті, Р.Мартіна, С.Осберг, А.Московської, М. Баталіно.

У працях вітчизняних науковців проведений ґрунтовний аналіз природи і сутності підприємництва, а також особлива увага приділяється особливостям та значенню підприємницької діяльності в Україні, зокрема соціального підприємництва [5].

Існує також значна кількість іноземних наукових робіт, де розглядаються питання сутності, характерні риси соціального підприємництва та його вплив на економічну систему з метою покращення життя певної цільової групи або навіть суспільства в цілому.

Методологія дослідження. З метою узагальнення сучасних теоретико-методологічних підходів до визначення поняття "соціальне підприємництво" та виявлення його особливостей порівняно з іншими видами підприємницької діяльності у представленому дослідженні використовувалися методи експертних оцінок, порівняння, системного аналізу, синтезу, індукції, дедукції та метод аналогій.

Дослідження базується на наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених в галузі підприємництва, зокрема соціального підприємництва.

Результати. З метою визначення поняття "соціальне підприємництво" дослідники звертаються до природи походження самого терміну "підприємець", аналізуючи роботи Жана Батиста Сея, Йозефа Шумпетера, Пітера Друкера та інших вчених.

Поняття "підприємництво" виникло на початку XVIII ст., його ввів у науковий обіг англійський учений Річард Кантільон. Він розглядав підприємництво як особливий вид ризикової економічної діяльності, що здатна стимулювати економічний розвиток завдяки пошуку нових і покращених шляхів ведення бізнесу. Жан Батист Сей звертає увагу на економічну ефективність підприємця, який перемищує економічні ресурси з галузі з більш низькою в галузь з більш високою продуктивністю і результативністю.

Класиком теорії підприємництва вважають Йозефа Шумпетера, який характеризував підприємця як новатора, що розробляє і впроваджує нові технології і тим самим сприяє економічному розвитку. Пізніше ідеї Й.Шумпетера набули подальшого розвитку у працях Пітера Друкера, який розглядав підприємця як людину, що використовує нову можливість з максимальною вигодою. При цьому, автор розмежовує бізнес і підприємництво, наголошуючи на тому, що бізнес може бути рутинною справою, що не пов'язана з новаторством, а також не вважав доходність підприємства основною характеристикою підприємництва.

Аналізуючи роботи класиків підприємництва сучасні дослідники соціального підприємництва звертають увагу на те, що життєздатні рішення соціальних проблем в основі своїй можуть мати ті самі елементи, що роблять успішними і бізнес-інновації. Будь-який підприємець замість того, щоб чекати на когось або намагатися переконати когось вирішити проблему, сам створює продукт (послугу) для вирішення цієї проблеми і рішучість у цьому творчому пориві розглядається як одна з складових характеристик підприємця. Не випадково останнім часом термін "підприємництво" використовують все частіше, коли говорять про вирішення соціальних проблем, а слово "соціальне" у поєднанні "соціальне підприємництво" визначає вид цієї діяльності.

Термін "соціальне підприємництво" вперше почав використовуватися в 60-х роках в Великобританії, однак більш популярним і широко вживаним став у 80-х роках і пов'язаний, в першу чергу, з вирішенням соціальних

питань та пошуком нових альтернативних джерел фінансування некомерційного сектору. Отримання коштів від держави – це доволі непростий і тривалий процес, донорські кошти для фінансування соціальних проектів також не є постійним і достатнім джерелом фінансування, тому громадські організації повинні шукати нові підходи для розвитку і подальшої діяльності.

На сьогодні в літературі не існує єдиного уявлення стосовно соціального підприємництва. Залежно від виду соціальних ініціатив, а також їх величини та призначення, соціальне підприємництво досить часто асоціюють з неприбутковими організаціями, або ж вважають різновидом соціальної відповідальності бізнесу, що реалізують соціальні програми. При цьому, поняття "соціальне підприємництво" все частіше ототожнюють з будь-якою соціально корисною діяльністю.

Тривалий час дослідники в галузі соціального підприємництва основну різницю між соціальними підприємцями і бізнес підприємцями вбачали у мотивації їх діяльності. Наголошуючи на тому, що основна мета підприємницької діяльності це отримання прибутку, грошей, а соціальне підприємництво це альтруїзм. Для соціальних підприємців, саме соціальна місія є основною, а для бізнес-підприємців головною метою є створення багатства, оскільки бізнес підприємці підпорядковані ринковій дисципліні відповідно до якої і відбувається перерозподіл ресурсів з метою більш економічного і продуктивного їх використання.

Науковці Університету Наварри (Барселона) Дж. Мейр та І. Марті вважають таке формулювання некоректним, оскільки соціальне підприємництво базується на етичних мотивах і моральній відповідальності, при цьому мотивація може включати і менш альтруїстичні причини, такі як особиста самореалізація [1, с. 38].

Фонд Шваба з соціального підприємництва (Schwab Foundation for Social Entrepreneurship) використовує наступні критерії для пошуку провідних соціальних підприємців: інноваційність, стійкість, досягнення поставлених цілей та розуміння соціальних наслідків [2].

При цьому, спеціалісти фонду зазначають, що усіх соціальних підприємців поєднують наступні загальні риси, в тому числі:

- віра у природжену здатність всіх людей зробити суттєвий внесок в економічний і соціальний розвиток,
- сприяння у здійсненні намічених проектів,
- практичне, але інноваційне вирішення соціальної проблеми, що часто супроводжується ризиком та використанням ринкових принципів у поєднанні з рішучістю, яка дозволяє відійти від обмежень та загальноприйнятої ідеології,
- здійснення постійного моніторингу за кількісними та якісними показниками вирішення соціальних завдань та забезпечення зворотного зв'язку для подальшого їх покращення,

- нетерпіння до очікування, оскільки соціальні підприємці не можуть сидіти, склавши руки і чекати настання змін. Соціальні підприємці самі здійснюють такі зміни.

Отже, соціальні підприємці – це новатори, які використовують інноваційні ідеї та різні ресурси для вирішення соціальних проблем. Їхня діяльність у підсумку приводить до стійких позитивних соціальних змін.

Враховуючи вищезазначене, науковці все частіше розглядають соціальне підприємництво у широкому аспекті, а саме як процес інноваційного використання і поєднання ресурсів для реалізації можливостей з метою прискорення соціальних змін та/або вирішення соціальних потреб.

Одним з найпопулярніших визначень соціального підприємництва є визначення Грегорі Діза, директора

Центру розвитку соціального підприємництва Університету Дьюка, який виділив п'ять факторів, що визначають соціальне підприємництво [3, с.4].

1. Прийняття на себе зобов'язань щодо створення благ соціального значення (не лише приватного значення);
2. Знаходження та використання нових можливостей щодо обслуговування цих зобов'язань;
3. Забезпечення безперервного процесу нововведень, адаптації і навчання;
4. Діяти сміливо, не обмежуючись наявними ресурсами;
5. Висока відповідальність підприємця за результати своєї діяльності по відношенню до клієнтів та суспільства в цілому.

Інші західні дослідники, зокрема, член ради директорів Фонду Сколла Роджер Д. Мартін та президент і виконавчий директор Фонду Сколла Саллі Осберг визначають соціальне підприємництво, як діяльність, що містить наступні три компоненти (1) ідентифікація стійкої, але невід'ємно несправедливої рівноваги, що обумовлює соціальну виключеність, ізолювання, або страждання частини населення, яке відчуває недолік фінансових коштів чи політичних важелів для досягнення будь якої соціальної вигоди, що піддається трансформації; (2) виявлення в цій несправедливій рівновазі можливості для виробництва соціального блага завдяки натхненню, творчого потенціалу, прямої дії, хоробрості і мужності; і (3) досягнення нової, стійкої рівноваги, що звільняє потенціал, полегшує страждання цільової групи через імітацію і створення стійкої екосистеми навкруги нової рівноваги, що гарантує краще майбутнє і являє собою мету групи і, навіть, суспільства в цілому. Автори також зазначають, що соціальне підприємництво сигналізує про необхідність стимулювання соціальних змін, і саме потенційний результат і його тривала дія, що призводить до позитивних змін у житті суспільства, відрізняють цю сферу діяльності від її окремих представників [4, с.35].

Фонд Шваба з соціального підприємництва (The Schwab Foundation for Social Entrepreneurship) надає наступне визначення соціального підприємництва:

- застосування практичних, інноваційних та стійких підходів на благо суспільства в цілому та приділяючи особливу увагу бідним;
- унікальний підхід до економічних і соціальних проблем, що дозволяє охопити різні галузі економіки, що базуються на цінностях, які є загальними для кожного окремого соціального підприємця, незалежно від того, його/її напрямом була освіта, охорона здоров'я, реформа системи соціальної підтримки, прав людини, прав працівників, навколишнього середовища, економічного розвитку, сільського господарства тощо"; або ж будь яка інша організаційна діяльність, до якої вони є причетними в комерційній чи некомерційній діяльності;
- такий підхід до розуміння соціального підприємництва дозволяє розмежувати соціальних підприємців і інших людей, що "працюють на благо" і організацій, діяльність яких спрямована на покращення соціального розвитку [2].

Вчені Університету Навари (Барселона) Дж. Мейр та І. Марті пропонують своє робоче визначення соціального підприємництва і розглядають його як, по-перше, процес створення вартості шляхом поєднання ресурсів по-новому, по-друге, такі комбінації ресурсів передбачені для створення соціальної цінності, стимулюючи соціальні зміни чи задоволення соціальних потреб і, по-третє, коли вона розглядається як процес, соціальне підприємництво передбачає розміщення товарів і послуг, а також може відноситись і до створення нових організацій [1, с. 37].

Отже, більшість визначень соціального підприємництва можна поєднати в декілька груп, а саме:

1. Соціальне підприємництво – як сукупність інноваційних, практичних, унікальних підходів в діяльності соціальних підприємств, що спрямована на досягнення певного соціального ефекту.
2. Соціальне підприємництво – як трансформація економічної системи, що гарантує краще майбутнє і являє собою мету певної цільової групи або навіть суспільства в цілому.
3. Соціальне підприємництво – як створення комерційних підприємств, які мають на меті вирішення соціальних проблем.

В Україні також існує велика кількість робіт, автори яких займаються дослідженням природи і сутності соціального підприємництва. Зокрема, особливу увагу привертає підхід щодо розкриття сутності соціального підприємництва як феномену, що передбачає розуміння прибутку не як мети, а як індикатора і ресурсу бізнесу. При цьому, автор наголошує, що соціальне підприємництво – це спосіб мислення, стиль життя, коли беручи на себе відповідальність за ефективність та соціальну важливість результатів, особа чи команда успішно реалізовує інноваційну ідею. Соціальне підприємництво може набирати різні форми діяльності: особистості, що вирішують соціальні проблеми; громада, що самоорганізовується для власного благополуччя; бізнес-підприємства із соціальним впливом; фінансово стабільні громадські організації; соціальні інноватори [5, с.17].

Також слід звернути увагу, що досить часто соціальне підприємництво ототожнюють із благодійною діяльністю. Оскільки благодійна діяльність – це добровільна, безкорислива, усвідомлена, неприбуткова економічна діяльність організованих суб'єктів із надання фінансової, матеріальної, організаційної допомоги її набувачам, а також безоплатного надання послуг, що здійснюється з метою покращення матеріального й морального стану окремих осіб та соціально-економічного розвитку, тому благодійну діяльність трактують як особливий вид соціальних відносин, які виникають між юридичними й фізичними особами та державою під час формування й використання благодійних коштів, надання матеріальної, організаційної допомоги, а також соціальних послуг із метою покращення реалізації конституційних прав громадян на охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, культурний розвиток і забезпечення суспільного добробуту загалом. Відповідно, благодійна діяльність є складовою соціальної діяльності. Соціальна діяльність, в свою чергу, являє собою єдність теоретичного й матеріально-практичного процесів, що здійснюються соціальними суб'єктами з метою цілеспрямованого використання та зміни навколишнього середовища в інтересах людей [6].

Отже, соціальне підприємництво перебуває на зіткненні традиційного підприємництва та благодійності. Соціальне підприємництво бере від благодійності соціальну спрямованість діяльності, а від бізнесу – підприємницький підхід. Саме тому, одні дослідники визначають соціальне підприємництво через основні особистісні якості соціальних підприємців, а інші через пошук відмінностей традиційного підприємництва від благодійної діяльності. Основні відмінності традиційної підприємницької діяльності, благодійної діяльності та соціального підприємництва полягають в наступному.

Традиційна підприємницька діяльність це особливий тип господарювання, де головним суб'єктом є підприємець, який раціонально поєднує (комбінує) фактори виробництва на інноваційній основі і власній відповідальності, організує і керує виробництвом з метою

одержання підприємницького доходу. Тобто, це діяльність, яка здійснюється суб'єктом господарювання за власний рахунок, на власний ризик і головною метою такої діяльності є отримання прибутку.

Благодійна діяльність – це неприбуткова економічна соціально-орієнтована діяльність організованих суб'єктів, яка отримує кошти від зовнішніх джерел фінансування, донорів у вигляді грантів та пожертв, які спрямовуються на розв'язання соціальних проблем.

Соціальне підприємництво – соціально-орієнтована діяльність, яка не залежить від зовнішніх джерел фінансування, отримує дохід від власної діяльності, який в подальшому і спрямовується на пом'якшення або розв'язання конкретних соціальних проблем.

Виходячи з вищевикладеного слід зазначити, що більшість дослідників відмічають суттєву різницю між традиційним ("комерційним") підприємництвом та соціальним підприємництвом і полягає воно у визначенні цінності. Для звичайного підприємця цінність полягає у служінні ринкам і орієнтована на отримання прибутку як для себе так і для інвесторів. Цінність у розумінні соціального підприємця – "служити соціально вразливого і бідному населенню, якому не вистачає власних фінансових коштів або політичної волі, щоб досягти позитивних змін" [4, с.35].

Отже, соціальне підприємництво все більше проявляє себе як стійку тенденцію подальшої соціалізації бізнесу в нових умовах, коли об'єктивні можливості подальшого розвитку суспільства не бачаться без зацікавленої участі представників малого і середнього бізнесу, частка яких постійно зростає [5, с.16] і являє собою якісно новий підхід до вирішення соціальних проблем.

Соціальне підприємництво також досить часто прирівнюють до соціально відповідальної практики бізнесу та соціально відповідального бізнесу. Особливістю компаній, що практикують соціальну відповідальність, є те, що, будучи орієнтованими на вирішення фінансових завдань, вони займаються ще й філантропією, яка допомагає їм досягти максимізації прибутку і зайняти бажану позицію на ринку, роблячи при цьому внесок у суспільне благо [7, с.12].

На сьогодні у найбільш економічно розвинених країнах світу набуло поширення явище "соціальної відповідальності бізнесу" (СВБ), що розуміється як відповідальність організації, компанії за вплив рішень і дій на суспільство, навколишнє середовище шляхом прозорої та етичної поведінки, яка сприяє сталому розвитку, у т.ч. здоров'ю і добробуту суспільства; зважає на очікування заінтересованих сторін; відповідає чинному законодавству і міжнародним нормам поведінки; інтегрована у діяльність організації та практикується в її відносинах.

До соціально відповідального бізнесу належать прибуткові компанії, які мають подвійну мету – отримання прибутку і соціальної користі. Соціально відповідальний бізнес є добровільною діяльністю підприємств приватного і державного секторів, спрямованою на дотримання високих стандартів господарської діяльності, соціальних стандартів та якості роботи з персоналом, мінімізацію шкідливого впливу на навколишнє природне середовище з метою вирівнювання наявних економічних і соціальних диспропорцій; створення партнерських взаємовідносин між бізнесом, суспільством і державою; покращення результативності бізнесу в довгостроковому періоді [8].

Отже, соціальне підприємництво і соціально відповідальний бізнес (підприємство) це не тотожні поняття. Соціальна відповідальність має бути притаманна і корисна всім – підприємствам, державі, суспільству і тому реалізація соціальних проектів є не менш важливою, ніж відрахування до бюджету на соціальні потреби держави.

Вихід вітчизняних компаній на світові ринки, співпраця з іноземними інвесторами та постійно зростаюча конкуренція вимагають від них дотримання загальноприйнятих у світі стандартів – соціальної відповідальності, прозорості, готовності звітувати перед громадою.

Соціальна відповідальність бізнесу сьогодні підтримується не лише компаніями в різних країнах, а й міжнародними організаціями (Глобальний договір ООН, Міжнародна організація праці, Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй (ЮНІСЕФ), Організація Об'єднаних Націй з промислового розвитку, Рада Європи, Європейська організація якості, Міжнародна організація стандартизації) і урядами різних країн (Данія, Норвегія, Словаччина, Німеччина, Македонія, Франція, Великобританія).

За визначенням Європейської Комісії ("Стратегія Європейського Союзу корпоративної соціальної відповідальності на 2011 – 2014 рр.", 2011 р.), корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) – це "відповідальність підприємств за свій вплив на суспільство" [9].

Враховуючи вищевикладене слід наголосити, що всі сучасні українські підприємства мають дотримуватися основних принципів соціальної відповідальності, однак не всі соціально відповідальні підприємства є соціальними підприємствами.

Основними характерними рисами соціального підприємства є наступні:

- Соціальний вплив (наявність чіткої і зрозумілої місії, спрямованої на вирішення чи пом'якшення конкретної соціальної проблеми та наявність позитивних соціальних результатів від такої діяльності).
- Інноваційність (застосування нових підходів, нових способів розв'язання соціальних проблем).
- Самоокупність і фінансова стійкість (незалежність від зовнішнього фінансування та сприйняття прибутку як засобу досягнення позитивних соціальних перетворень).
- Тиражованість (відтворюваність моделі соціального підприємства в інших географічних і соціальних умовах, а також можливість збільшення обсягів відповідної діяльності).

Отже, соціальне підприємництво – це бізнес із соціальною місією та/або ефективний механізм вирішення соціальних проблем. Соціальне підприємництво поєднує у собі чесність, демократію, соціальну та екологічну відповідальність; воно є сучасним підходом до підприємництва 21-ого століття, у якому збережені складові ринкової економіки, де кожний може вільно торгувати, виходячи з попиту та пропозиції, та відкритої конкуренції [8].

Соціальне підприємництво у розвинених країнах представлене майже в усіх галузях економіки, як, наприклад, охорона здоров'я, соціальний захист, роздрібна торгівля тощо. При цьому, основними сферами діяльності та напрямками соціального підприємництва є наступні:

1) допомога соціально незахищеним категоріям населення (інвалідам, особам, що тривалий час є безробітними, безпритульним, особам, що позбавилися алкогольної і наркотичної залежності тощо), насамперед, працевлаштування та реабілітація. Прикладом є Jardins de Cosagne, Франція, сільськогосподарські підприємства для реабілітації осіб, що тривалий час є безробітними, "Оселя" (м. Львів) – неприбуткова громадська організація, яка підтримує бездомних та створила спільноту, де вони разом живуть і працюють. Також це є система з надання послуг малозабезпеченим верствам населення, наприклад, America's Family, США;

2) залучення населення до підприємницької діяльності шляхом надання фінансової допомоги соціально незахищеним верствам (приклад – діяльність Grameen bank з мікрокредитування);

3) реалізація проектів екологічної спрямованості. Створення нової продукції на базі переробки відходів і покращення екології. Наприклад, організація "Conserve" (Індія) виробляє широкий набір продукції з пластикових відходів, розв'язуючи одразу дві проблеми великого міста – перероблення сміття і зубожіння населення;

4) виробництво і продаж продукції для соціально незахищених груп населення за пільговими цінами. Прикладом є "Інститут здоров'я одного світу", що виробляє ліки для бідного населення країн, що розвиваються;

5) протидія криміналізації суспільства (приклад – Emergence, Франція, спортивна організація молоді) [10].

При цьому слід зазначити, що соціальне підприємство має бути рентабельним та конкурентоздатним. Однак це не означає, що соціальне підприємство повинно діяти на ринку в рівних умовах з комерційними підприємствами. Для соціального підприємства мають бути передбачені значні пільги, які будуть підтримувати систематичне інвестування коштів на розвиток суспільства, залишаючи підприємство в стані рентабельності.

В Європі та США інвестиції прийшли у формі венчурної філантропії. В США джерелом венчурного капіталу стали приватні благодійні фонди. В Європі, крім приватних коштів, доступні кредити та інвестиції надає держава [7, с.15].

При цьому, якщо більш детально розглядати іноземний досвід щодо основних джерел фінансування соціального підприємництва, можна побачити, що комерційні соціальні підприємства позбавлені будь-яких фінансових, податкових та інших державних пільг.

З метою подолання обмеженості коштів, що спрямовуються на соціальні інвестиції, в останні роки були збільшені зусилля щодо фінансування соціальних підприємств. Були створені інститути, покликани допомагати більш ефективно розподіляти капітал в соціальній сфері аналогічно традиційним ринкам капіталу. Так, кожна установа спеціалізується на певному сегменті соціальної сфери.

Вартість банку (Value Banks) виконують ті ж функції, що і комерційні на традиційних ринках капіталу. Вони приймають вклади від вкладників і дають кредити приватним особам і компаніям. Такі банки зосередилися на соціальній сфері, оскільки вони краще розуміються на бізнес-моделлях і потребах соціальних підприємств.

Традиційна роль інвестиційних банків полягає у фінансовому консалтингу корпоративних клієнтів. *Соціальні інвестиційні консультанти* (Social investment advisers) взяли на себе аналогічну роль в соціальному секторі. Вони підтримують соціальне підприємство у створенні відповідної фінансової структури і пошуку правильних інвесторів.

Фондова біржа є ефективним регулятором відповідності попиту і пропозиції. Завдяки фондовим біржам, компанії мають доступ до великого капіталу і інвестори можуть продати свої акції або облігації негайно в будь-який час. *Соціальна фондова біржа* (social stock exchange) може бути привабливим варіантом фінансування для соціальних підприємств з перевіреною бізнес-моделлю і значними фінансовими потребами.

Інвестиційні фонди виступають як посередники між попитом і пропозицією, пов'язуючи кошти інвесторів, які вони згодом інвестують в активи. Такий підхід знижує трансакційні витрати і ризик завдяки диверсифікації. *Соціальні інвестиційні фонди* (Social investment funds) застосовують той самий принцип у соціальній сфері. Вони збирають кошти від приватних осіб або фондів, і вкладають в підприємства соціального сектору, такі як мікрофінансування або сонячної енергетики [11, с.6-7].

Різноманітні недержавні фонди залишають за собою право надавати фінансову допомогу на початковому етапі створення і розвитку комерційного соціального підприємства на власних умовах. Джерелами фінансування некомерційних організацій є державні гранти, приватне фінансування, позики на пільгових умовах, "квазі-внески в статутний капітал". Отже, некомерційні організації мають значну фінансову підтримку зі сторони і державної системи грантів, фондів, приватного фінансування і системи оподаткування [12, с.15].

При цьому, основна підтримка соціального підприємництва зі сторони держави здійснюється по таких п'яти напрямках: стимулювання соціальних інновацій, створення благоприємних умов для розвитку соціальних ініціатив, визнання і заохочення успішних соціальних ініціатив, допомога у розповсюдженні успішних соціальних ініціатив, розповсюдження інформації про ефективність соціального підприємництва. Тобто, державна підтримка соціального підприємництва включає в себе, в першу чергу, забезпечення інформаційної підтримки, створення інфраструктури для розвитку соціального підприємництва і допомога в розвитку успішних проектів соціальних підприємств.

Висновки: Отже, роль і значення соціального підприємництва полягає в наступному:

сприяє розвитку економіки і суспільства, пропонує можливості для створення робочих місць і нових форм підприємництва та зайнятості;

пом'якшує соціальну напругу, що спричинена соціально-економічними розшаруванням, шляхом включення соціально уразливих верств населення в економічну діяльність – зокрема, працевлаштування людей з обмеженими фізичними можливостями, безробітних тощо; залучає громадян до волонтерської діяльності, об'єднуючи їх навколо соціальних проблем;

сприяє розвитку соціальних послуг, необхідних суспільству, але які залишаються поза увагою звичайного бізнесу у зв'язку з малопробуктовістю, непопулярністю, відсутністю належної професійної підготовки;

підвищує економічну ефективність шляхом використання ресурсів, що не використовувалися раніше (відходи виробництва, соціально виключені групи, солідарність і довіра тощо), а також через використання нових комбінацій наявних ресурсів;

знижує навантаження на місцеві бюджети у вирішенні соціальних проблем.

Дискусія: Незважаючи на наявний науковий доробок, у працях відсутня єдність в підходах щодо визначення сутності соціального підприємництва та його ролі й значення в розвитку економіки і суспільства.

Список використаних джерел

1. Mair, J., Marti, I. Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight // Journal of World Business. – 2006, 41(1). – P.36-44. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://c.ymcdn.com/sites/www.usasbe.org/resource/resmgr/social_entrepreneurship/mair_and_marti.pdf – Назва з екрану.
2. What is a Social Entrepreneur? – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.schwabfound.org/content/what-social-entrepreneur> – Назва з екрану.
3. Dees J. Gregory. The Meaning of Social Entrepreneurship. Original Draft: October 31, 1998 Reformatted and revised: May 30, 2001- [Електронний ресурс] – Режим доступу : (http://www.caseatduke.org/documents/dees_sedef.pdf) – Назва з екрану.
4. Martin Roger L., Osberg Sally. Social Entrepreneurship: The Case for Definition/ STANFORD SOCIAL INNOVATION REVIEW spring 2007 – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://skollfoundation.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2010/09/2007SP_feature_martinosberg.pdf – Назва з екрану.
5. Галушка З.І. Феномен соціального підприємництва: поняття та перспективи розвитку в Україні// Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія Економіка. – 2013, №148. – С.15-17.
6. Буздуган Я. Правова характеристика благодійності, благодійництва та благодійної діяльності// Віче (Журнал Верховної Ради Украї-

ни). – 2011, №4 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/2422/> – Назва з екрану.

7. Набатова О. О. Соціальне підприємництво як напрям соціально-інноваційної діяльності економічних суб'єктів// Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого. – 2012, № 4 (11). – С.6-17.

8. Стратегія сприяння розвитку соціальної відповідальності бізнесу в Україні на період до 2020 року. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.svb.org.ua/sites/default/files/201310_strategiya_spryannya_rozvitku_svb_v_ukrayini_splnota_svb.pdf – Назва з екрану.

9. Фрір Спреклі. Посібник з Планування Соціального Підприємництва// Перше видання 2011 р. Опубліковано: Британська Рада www.britishcouncil.org – [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.britishcouncil.org.ua/sites/britishcouncil.ua/files/posibnik_z_planu_vannya_socialnogo_pidpriemstva.pdf – Назва з екрану.

10. Макаревич А.Н. Сазонова Т.Ю. Сущность и специфика социального предпринимательства в России// Российское предпринимательство. – 2012, №24 (222). – С. 52-56. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.creativeconomy.ru/articles/27048/> – Назва з екрану.

11. Social Investment Manual. An Introduction for Social Entrepreneurs. Schwab Foundation for Social Entrepreneurship. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.weforum.org/pdf/schwabfound/SocialInvestmentManual2011.pdf> – Назва з екрану.

12. Гульбекеян М., Вайнер В. Опыт развития социального предпринимательства в США.// Grand prix Advertising Standard. – Москва 2014. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/Vovainer/ss-36115255> – Назва з екрану.

Надійшла до редколегії 27.11.14

Л. Кот, канд. экон. наук, ассист.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

К ВОПРОСУ О ПРИРОДЕ И СУЩНОСТИ СОЦИАЛЬНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

В статье проанализированы основные подходы к определению социального предпринимательства, определены основные отличия традиционной предпринимательской деятельности, социального предпринимательства и благотворительной деятельности, а также различия социального предпринимательства и социально ответственного бизнеса. Проанализирован зарубежный опыт финансовой поддержки социального предпринимательства. Выявлена роль и значение социального предпринимательства в Украине.

Ключевые слова: предпринимательство, социальное предпринимательство, социально ответственный бизнес, благотворительность.

L. Kot, PhD in Economics, Assistant Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

TO THE QUESTION OF THE NATURE AND ESSENCE OF SOCIAL ENTREPRENEURSHIP

This paper is analyzed the main approaches to the definition of social entrepreneurship, the main differences between traditional entrepreneurship, social entrepreneurship and philanthropy, as well as differences in social entrepreneurship and socially responsible business. Investigated the main areas of social entrepreneurship and found that social entrepreneurship can be represented in almost all economic sectors, such as health, social care, retail and more. Analyzed of foreign experience financial support social entrepreneurship, the role and importance of social entrepreneurship in Ukraine.

Keywords: entrepreneurship; social entrepreneurship; socially responsible business; charitable activities.

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics, 2014, 12(165): 30-36

УДК 657.01/(574)

JEL M42

В. Березюк, канд. экон. наук, доц.

Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, Караганда

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО АУДИТА В КАЗАХСТАНЕ

В статье проанализированы основные подходы к развитию аудита в Казахстане, проблемы его становления. На основе полученных результатов разработаны и определены пути совершенствования аудиторской деятельности в условиях рынка.

Ключевые слова: анализ, аудит, аудиторские организации, аудиторская деятельность, внутренний контроль, контрольная среда.

Постановка проблемы в общем виде и ее связь с важными научными или практическими задачами.

Современный этап социально-экономического развития Казахстана выявил ряд важнейших вопросов, связанных с развитием различных форм хозяйствования и интеграцией страны в мировое сообщество. Это, в свою очередь, требует кардинальных изменений в управлении экономикой, перестройки системы организации, методологии контроля за ее функционированием, от эффективного научно-практического решения которых, будет зависеть экономический потенциал нашего государства, устойчивость его экономических и политико-правовых структур. В ряду этих вопросов важнейшее место занимает аудит как системное экономико-правовое и историко-культурное явление.

Практические проблемы современного экономического развития страны связаны с нерешенностью важнейших теоретических вопросов в сфере аудита. Одним из них, на наш взгляд, является определение статуса аудита как формы научного знания. Это, в свою очередь, предполагает четкое определение предмета аудита, отсутствующее не только в отечественной, но и зарубежной экономической литературе [1, с.75].

Недостаточная разработанность методологии аудита ведет к снижению эффективности деятельности не только отдельных аудиторских организаций, субъектов и индивидуальных предпринимателей, но и всей экономики страны.

Определение статуса аудита как связующего звена между государством и гражданским обществом, его институциональных характеристик, системного и предметного содержания позволит идентифицировать аудит как своеобразную экономико-институциональную модель, логико-математический инструментарий которой позволит определить истинность аудита и явится предпосылкой для создания важнейшего стандарта аудита.

Отечественный аудит, являясь экономико-правовым и социальным институтом, должен стать гарантом выхода казахстанской экономики на качественно новый уровень, соответствующий мировым стандартам.

Анализ последних исследований и публикаций по проблеме, которая рассматривается.

Изучение научных исследований показало, что имеются различные подходы при решении проблем развития и качества аудита, что нашло отражение в теоретических разработках и методическом инструмен-